

Prymat
rozumu praktycznego
w logice

Teoria prawdy
neokantowskiej
szkoły badeńskiej

Rodzicom

NR 2755

Tomasz Kubalica

Prymat
rozumu praktycznego
w logice

Teoria prawdy
neokantowskiej
szkoły badeńskiej

Wydawnictwo
Uniwersytetu Śląskiego
Katowice 2009

Redaktor serii: Filozofia
Andrzej Kiepas

Recenzent
Elżbieta Paczkowska-Łagowska

Publikacja będzie dostępna — po wyczerpaniu nakładu — w wersji internetowej:

Śląska Biblioteka Cyfrowa
www.sbc.org.pl

Spis treści

Wstęp	9
Część pierwsza	
Noetyka prawdy (Wilhelm Windelband).	19
Rozdział I	
Sąd jako nośnik prawdy	21
Psychologiczno-aksjologiczne rozumienie sądu	22
Sąd problematyczny	25
Rozdział II	
Zgodność a pojęcie prawdy	29
Transcendentne pojęcie prawdy	30
Immanentne pojęcie prawdy	31
Formalne pojęcie prawdy	33
Spór o „kryterium prawdy”	37
Rozdział III	
Problem błędu: jak jest możliwy sąd fałszywy?	38
Fałsz i błąd	38
Rozdział IV	
Aksjologiczno-noetyczne rozumienie prawdy	40
Noetyka prawdy	40
Pojęcie powszechnej ważności	42
Rozdział V	
Absolutność prawdy	46
Wola prawdy	46
Absolutność teoretycznej powinności	48

Część druga

Heinricha Rickerta teoria prawdy	53
--	----

Rozdział I

Sądzenie jako poznawanie	55
Sądzenie jako uznawanie prawdy	55
Zdanie prawdziwe	71
Pojęcie sensu	80

Rozdział II

Prawda jako teoretyczna wartość sądu	87
Pojęcie prawdy	87
Krytyka intuicjonizmu	90

Rozdział III

Kryteria prawdy	93
Immanentne kryterium prawdy	94
Transcendentne kryterium prawdy	98

Rozdział IV

Możliwość błędu	102
Pojęcie fałszu	102
Pojęcie błędu	104

Rozdział V

Aksjologiczno-transcendentalne pojęcie prawdy	106
Wartość prawdy	106
Wola prawdy	112

Rozdział VI

Absolutność prawdy	115
------------------------------	-----

Część trzecia

Powrót do ontologii prawdy (Emil Lask)	119
--	-----

Rozdział I

Nośniki prawdy	121
Metagramatyczna teoria sądu	121
Sens sądu	124
Przeciwieństwa dziedziny sądu	127

Rozdział II	
Powrót do klasycznego pojęcia prawdy	133
Prawdziwość i fałszywość	133
Odpowiedniość i przeciwieństwo prawdy	135
Prawda w sobie	138
Rozdział III	
Dwa kryteria prawdy	142
Kryterium obiektu pierwotnego	142
Kryterium przedmiotowe	143
Rozdział IV	
Pojęcie fałszu	145
Pojęcie błędu	145
Fałszywość i przeciwieństwo prawdy	147
Rozdział V	
Aksjologiczno-ontologiczne pojęcie prawdy	151
Prawda a etyka	152
Ontologiczne ujęcie prawdy	154
Rozdział VI	
Nieograniczoność prawdy	156
Panarchia logosu	156
Absolutna „ważność” prawdy	158
Część czwarta	
Brunona Baucha teoria prawdy	161
Rozdział I	
Nośnik prawdy	163
Pojęcie myśli	163
Sąd jako „forma strukturalna Prawdy”	165
Pojęcie sensu	177
Rozdział II	
Prawda jako <i>fundamentum veritatis</i>	181
Prawda i prawdziwość	181
Obowiązywanie i ważność	185
Prawda i ważność	188
Regulatywny a konstytutywny wymiar Prawdy	191
Rozdział III	
Kryterium prawdy	195

Rozdział IV	
Pojęcie fałszu	197
Rozdział VI	
Aksjologiczno-obiektywistyczne ujęcie prawdy	200
Zadanie poznania	200
„Prymat rozumu praktycznego”	204
Rozdział VI	
Absolutność prawdy	208
Zakończenie	213
Literatura	217
Słowniczek terminologiczny	229
Indeks osobowy	231
Summary	233
Zusammenfassung	234

Wstęp

Znane jest wszystkim powiedzenie, że prawda leży pośrodku. Chociaż, jak każda tego rodzaju sentencja, kryje ono wiele niejasności, można jednak, idąc za Arystotelesem ze Stagiry (384/383—322 p.n.e.), odnaleźć w nim godną uwagi myśl podstawową, że racja polega na kompromisie między dwoma skrajnymi stanowiskami. Aby jednak kompromis nie oznaczał kompromitacji, musi się opierać na solidnej podstawie. „Złoty środek” musi być wartością. Przedstawiona w niniejszej rozprawie koncepcja prawdy szczególnie podkreśla właśnie to, że prawda jest wartością.

Przedmiotem pracy jest teoria prawdy zawarta w poglądach filozoficznych wybranych przedstawicieli szkoły badeńskiej, znanej również pod nazwą „szkoła południowoniemiecka”. W rozprawie, która stanowi w dużej mierze owoc studiów w Hermann Cohen-Archiv w Zurychu, staram się zaprezentować historyczną ewolucję pojęcia prawdy w filozofii badeńskiego neokantyzmu, który reprezentują dwaj główni przedstawiciele tej szkoły: Wilhelm Windelband (1848—1915) i Heinrich Rickert (1863—1936), a także dwaj filozofowie wywodzący się z tej szkoły: Emil Lask (1875—1915) i Bruno Bauch (1877—1942). Celem pracy jest ukazanie — na podstawie materiałów źródłowych — podstawowych założeń filozoficznych tej szkoły.

W rozprawie kontynuuję tematykę częściowo podjętą w pracy magisterskiej, zatytułowanej *Transcendentalno-aksjologiczna koncepcja prawdy Heinricha Rickerta*, która powstała w rezultacie studiów w bibliotekach Uniwersytetu w Salzburgu. W swej rozprawie starałem się przybliżyć Rickerta filozoficzną koncepcję

prawdy, który przypisywał jej rolę wartości poznawczej, regulatywnej dla ludzkiej wiedzy. Stanowisko Rickerta w kwestii prawdy można uznać za połączenie filozofii transcendentальной, zapoczątkowanej przez Immanuela Kanta (1724—1804), oraz teorii wartości — aksjologii *par excellence* — Rudolfa H. Lotzego (1817—1881). W Rickerta teorii poznania zawiera się koncepcja prawdy wyrosła na podwalinach myśli Kanta i Lotzego. W założeniach dotyczących rozumienia takich pojęć jak: „sąd”, „sens”, „ważność” (*Geltung*) oraz „wartość”, zostały przesądzone podstawowe kwestie filozoficzne. Znaczenie koncepcji Rickerta polega na przedstawieniu rozbudowanej teorii wartości, która wpłynęła między innymi na filozofię uprawianą w Polsce przez Władysława M. Kozłowskiego (1858—1935), Sergiusza Hessena (1887—1950), Mieczysława Wallisa (1895—1975). Warto dodać, że filozofia Rickerta inspirowała również Kazimierza Ajdukiewicza (1890—1963).

Celem pracy jest analiza koncepcji prawdy rozumianej jako wartość naczelną poznania naukowego; próbuję odsłonić wewnętrzną strukturę myślenia, wzajemne związki i zależności między poszczególnymi składnikami badanej filozofii. Staram się odnaleźć w poglądach poszczególnych przedstawicieli szkoły bańskiej odpowiedzi na następujące pytania:

1. Czym są nośniki prawdy?
2. Czy prawda jest definiowalna?
3. Na czym polega kryterium prawdy i jak odnosi się do jej definicji?
4. Na czym polega fałsz?
5. Jakiego rodzaju pojęciem jest prawda?
6. Czy prawda jest absolutna czy względna?

Podstawowe znaczenie dla teorii prawdy ma kwestia nośnika prawdy. Pod pojęciem „nośnik prawdy” należy rozumieć to, o czym orzekamy prawdziwość w zdaniu o schemacie „ x jest prawdą”¹. W tym schemacie zmienna x reprezentuje nośnik prawdy. Nośnikiem prawdy może być między innymi zdanie, sąd, twierdzenie, myśl, przekonanie, akt sądu. Postać każdej historycznie danej teorii prawdy w dużej mierze zależy od tego, co jest nośnikiem prawdy.

We współczesnych dyskusjach na temat prawdy istotną rolę odgrywa problem jej definicji. Definicja prawdy określa jej pojęcie

¹ Zob. J. Woleński: *Epistemologia*. T. 3. Kraków 2003, s. 11. W tym ujęciu podstawowe znaczenia ma predykatywne użycie prawdy.

i odpowiada na pytanie, co rozumiemy przez to, że „*x* jest prawdą”. Na czym polega istota prawdy? Definicja w większości przypadków jest zdaniem, które precyzuje znaczenie danego terminu. Najogólniej definicja prawdy polega na podaniu kryteriów prawdy (definicja kryterialna) lub oznak prawdy (definicja niekryterialna).

Wśród definicji prawdy szczególną rolę odgrywa tak zwana klasyczna definicja prawdy. Przyjęte w średniowieczu sformułowanie owej definicji brzmi: *veritas est aequatio intellectus et rei*². W myśl tejże definicji orzeczenie (*intellectus* — „sąd”, „twierdzenie”, „myśl” lub „przedstawienie”) jest wtedy prawdziwe, gdy zgadza się z rzeczą (*res*), o której orzeka. Współcześnie podejmuje się starania mające na celu wyjaśnienie pojęcia zgodności (*aequatio*) oraz określenie kryteriów korespondencji. Kwestią podstawową dla rozważań podjętych w niniejszej pracy jest rozstrzygnięcie, jaką definicję prawdy przyjmują badeńscy.

Z problemem definicji prawdy ściśle wiąże się zagadnienie kryterium prawdy, to znaczy cechy, dzięki której można rozpoznać prawdę. Pytanie o kryterium brzmi następująco: za pomocą jakich środków (metod) można stwierdzić, czy „*x* jest prawdą”? W pytaniu tym chodzi o podstawową miarę naszej wiedzy. Nas interesuje jednak zagadnienie, na czym polega kryterium prawdy przyjmowane w szkole badeńskiej oraz jak odnosi się do ich definicji prawdy.

Jeżeli nośnik prawdy stanowi również nośnik fałszu, to oznacza, że nośnik może być prawdziwy bądź fałszywy. W przeciwnym razie, gdyby istniała tylko jedna wartość logiczna, przyjęta na jej podstawie logika musiałaby być sprzeczna³. Istotne okazuje się przy tym pytanie, czy podział na prawdę i fałsz jest podziałem wyczerpującym i rozłącznym. Rozłączność oznacza, że określony nośnik prawdy nie może być jednocześnie prawdziwy i fałszywy, co odpowiada metalogicznej zasadzie niesprzeczności. Natomiast zupełność podziału oznacza, że zgodnie z metalogiczną zasadą *tertium non datur* mamy tylko dwie logiczne wartości. Interesuje nas w szczególności, czy badeńska teoria prawdy spełnia te wymagania.

² Na początku dwudziestego wieku powszechne było rozumienie *aequatio* jako zgodności. Zob. R. Eisler: *Einführung in die Erkenntnistheorie. Darstellung und Kritik der erkenntnistheoretischen Richtungen*. Leipzig 1907, s. 51.

³ Zob. J. Woleński: *Epistemologia...*, T. 3, s. 34.

Zwykle zagadnienie prawdy zalicza się do teorii poznania. Są jednak koncepcje, w których pojęcie prawdy jest rozpatrywane pod względem ontologicznym, moralnym, estetycznym oraz religijnym⁴. W ujęciu ontologicznym nośnikiem prawdy jest byt. W ramach etyki przekonań rozważa się kwestię dążenia do prawdy oraz dylematy prawdomówności. W ramach estetyki można mówić o prawdzie dzieła sztuki. Również religia ma swoje prawdy wiary. Dlatego w kontekście problematyki podjętej w niniejszej rozprawie należy szczegółowo określić, jaki charakter ma pojęcie prawdy w ujęciu szkoły badeńskiej.

Trzeba również zwrócić uwagę na zagadnienie, które od zawsze zajmowało filozofów; ten odwieczny problem filozofii można wyrazić w pytaniu: czy prawda jest absolutna, czy też względna? Problem ten jasno postawił Kazimierz Twardowski:

Bezwzględnymi prawdami nazywają się te sądy, które są prawdziwe bezwarunkowo, bez jakichkolwiek zastrzeżeń, bez względu na jakiegokolwiek okoliczności, które więc są prawdziwe zawsze i wszędzie. Względnymi zaś prawdami nazywają się sądy, które są prawdziwe tylko pod pewnymi warunkami, z pewnym zastrzeżeniem, dzięki pewnym okolicznościom; sądy takie nie są więc prawdziwe zawsze i wszędzie⁵.

Bezwzględność prawdy oznacza, że sąd lub inny nośnik musi być prawdziwy albo fałszywy. Ten podstawowy problem filozofii można sformułować jeszcze inaczej, a mianowicie w formie pytania, czy podział na prawdy i fałsze jest ostateczny, czy też funkcjonuje ze względu na ludzkie potrzeby, tak jak na przykład w ujęciu pragmatyzmu i utylitaryzmu.

Przyjęty katalog problemów teorii prawdy i ich treści stanowi wyznacznik zawartości poszczególnych rozdziałów pracy. Z założonym z góry ujęciem filozoficznego problemu prawdy wiąże się współczesna perspektywa prezentacji poglądów filozofów szkoły badeńskiej; przerysowanie niektórych zagadnień i relatywne umniejszenie znaczenia pozostałych stają się nieuchronne. Myślę jednak, że w ten sposób lepiej zdołam przybliżyć ten wątek historii filozofii, którym była neokantowska logika transcendentálna.

⁴ Zob. J. Woleński: *Epistemologia — poznanie — prawda — wiedza — realizm*. Warszawa 2005, s. 155 i nast.

⁵ K. Twardowski: *O tzw. prawdach względnych*. W: *Idem: Wybrane pisma filozoficzne*. Warszawa 1966, s. 315.

Żywotną inspiracją są dla mnie wykłady Kazimierza Twardowskiego (1866—1938) z teorii poznania wygłoszone przezeń w latach 1924—1925, w których zestawia teorie prawdy trzech myślicieli: Bertranda A.W. Russella (1872—1970), Heinricha Rickerta (1863—1936), Williama Jamesa (1842—1910). Twardowski teorię Rickerta uznał za kompromis między teorią korespondencyjną Russella a teorią pragmatyczną Jamesa. Celem pracy jest prezentacja koncepcji Rickerta i pozostałych badeńczyków w kontekście historycznym neokantyzmu, wraz ze wskazaniem wartości, które potraktował jako podstawę przyjętego kompromisu. Z tak postawionego celu wynika struktura rzeczowa rozprawy.

Tytułowy „prymat rozumu praktycznego” nawiązuje do proklamowanego przez Kanta i podjętego przez Fichtego hasła, które wyraża ducha filozofii szkoły badeńskiej, a później stało się obiektem krytyki ze strony Laska. Zdaniem Rickerta, celem teorii poznania, a tym samym logiki *sensu lato* — oprócz zapewnienia podstaw naukowego uprawiania filozofii — jest właśnie ugruntowanie prymatu rozumu praktycznego⁶. Owo ugruntowanie rozumu praktycznego dokonuje się w ramach szkoły badeńskiej dzięki szczególnemu rozwojowi teorii wartości, która stała się podstawą między innymi badeńskiej teorii prawdy i logiki. Z filozoficznego punktu widzenia wspomniany „prymat” oznacza pierwszeństwo wartości prawdy przed innymi wartościami w szeroko rozumianej logice, która nie ogranicza się tylko do logiki formalnej, lecz obejmuje również teorię poznania i metodologię. Zadaniem logiki *sensu latiore*, która — zdaniem Windelbanda — utożsamia się z filozofią teoretyczną, jest filozoficzna nauka o nauce, czyli teoria rozumu teoretycznego⁷. Tytułowy „prymat rozumu praktycznego w logice” oznacza zatem uznanie pierwszeństwa wartości logicznej prawdy w filozofii teoretycznej.

Tezę pracy można wyrazić w postaci następującego twierdzenia: teoria prawdy szkoły badeńskiej ulegała stopniowej ewolucji — od myśli zorientowanej ściśle teoriopoznawczo do koncepcji wyraźnie „ontologizującej” pod wpływem zarówno dyskusji toczącej się wewnątrz szkoły, jak i zmiany zainteresowań filozoficznych w okresie, w którym działała szkoła. Jej koncentracja na

⁶ Zob. H. Rickert: *Der Gegenstand der Erkenntnis. Einführung in die Transzendentalphilosophie*. Aufl. 6. Tübingen 1928, s. VII. Zob. także A.J. Norris: *Kant a neokantyzm badeński i marburski*. Katowice 2000, s. 163.

⁷ Zob. W. Windelband: *Die Prinzipien der Logik*. In: *Encyclopädie der philosophischen Wissenschaften*. Hrsg. v. A. R u g e. Tübingen 1912, s. 2 i nast.

epistemologii w początkowym okresie była reakcją na emancypację nowych kierunków nauki, wobec których filozofia poszukiwała własnego miejsca w dziedzinie wiedzy. Zwrot ku ontologii dokonał się w wyniku wzrostu zainteresowania sposobem odniesienia się poznania do rzeczywistości, czego przykładem może być hasło Edmunda Husserla (1859—1938) „powrotu do rzeczy samej” (*zurück zu den Sachen selbst*). Źródła ewolucji szkoły badeńskiej płynęły po części w niej samej, ale niektóre impulsy pochodziły z zewnątrz.

Praca składa się z czterech części, w których prezentuje w porządku historycznofilozoficznym poglądy wybranych przedstawicieli szkoły badeńskiej. O kolejności części decydują nie tylko daty urodzin filozofów, ale również charakter powiązania, jakie cechowało relację mistrz — uczeń w przypadku głównych przedstawicieli szkoły: Windelbanda i Rickerta, oraz instytucjonalnie rozumiany stopień zaangażowania w działalność „szkoły” względem ich „wychowanków” — Laska i Baucha. Lask studiował pod kierunkiem Rickerta, a wypromował go jeszcze Windelband. Bauch natomiast uzyskał habilitację już „pod skrzydłami” Hansa Vaihingera (1852—1933) w Halle, a zatem poza głównymi ośrodkami neokantyzmu badeńskiego, toteż nie wszyscy historycy filozofii uznają go za badeńczyka. Ponadto traktowana jako podstawowa dla eksplikacji teorii prawdy praca Baucha *Wahrheit, Wert und Wirklichkeit* (1923) ukazała się znacznie później niż główne rozprawy Laska (*Die Logik der Philosophie und die Kategorienlehre* — 1910, *Die Lehre vom Urteil* — 1911).

W pierwszym rozdziale staram się odtworzyć Windelbandowską noetykę w zakresie odpowiadającym problematowi prawdy. U podstaw Windelbanda teorii poznania, a także — choć w różnym stopniu — poglądów pozostałych reprezentantów szkoły, leży teoria sądu opierająca się na założeniu, że jego istotnym składnikiem jest ocena poznawczo indyferentnych przedstawień. Sąd nie jest jedynie prostym zestawieniem przedstawień, lecz musi zawierać również ich ocenę. W *Die Prinzipien der Logik* (1912) oraz *Einleitung in die Philosophie* (1914) na tle historii sporu o kryterium prawdy wyodrębniam i omawiam trzy sposoby rozumienia prawdy: transcendentny, immanentny i formalny. Centralną rolę przypisuję formalnemu pojęciu prawdy, które oparte zostało na pojęciu powszechnej ważności (*Allgemeingültigkeit*). W rozdziale tym omawiam również Windelbandowską krytykę pragmatycznej koncepcji prawdy (*Wola prawdy* — 1909).

W kolejnym (drugim) rozdziale przedstawiam poglądy Rickerta na temat prawdy. U podstaw jego teorii prawdy leży nie tylko koncepcja sądu wraz z zasadniczym dla zrozumienia podstawowych założeń teoriopoznawczych rozróżnieniem formy i materii sądu, lecz równie kluczowe okazują się pojęcia sensu i powinności. Głównym problemem Rickerta teorii poznania jest przedmiot poznania (sądzenia). Przedmiotem sądu prawdziwego jest to, co nadaje mu obiektywność. Obiektywność nie może pochodzić od samych przedstawień w świadomości, ponieważ są one subiektywne (immanentne). Obiektywność sądu polega na jego transcendentności, a transcendentne są dla Rickerta tylko wartości, które obowiązują każdą wiedzę i powinny być realizowane w sądzie. Rickertowską teorię prawdy można scharakteryzować za Twardowskim jako dokonywaną na podstawie transcendentnej filozofii wartości kompromis pomiędzy korespondencyjną teorią prawdy i koncepcją pragmatyczną. W Rickerta teorii prawdy można dostrzec historyczną ewolucję doktryny całej szkoły. Zmiany te są wynikiem dyskusji z jego uczniem — a z czasem również przyjacielem — Emilem Laskiem. Ilustracją przemian poglądów Rickerta i szkoły zarazem mogą być kolejne wydania dzieła jego życia — *Der Gegenstand der Erkenntnis*.

W trzecim rozdziale skupiłem się na omówieniu — na przykładzie koncepcji prawdy — zwrotu w kierunku ontologii, jaki dokonuje się w doktrynie szkoły badeńskiej. W poglądach Laska następuje zwrot ku ontologicznemu pojęciu prawdy — logika sądu staje się logiką przedmiotu, w której centrum stoi teoria kategorii, prawda zaś zostaje umiejscowiona nie tylko w sądzie, lecz przede wszystkim w „obiekcie pierwotnym”. W poglądach Laska odnajdujemy najwyraźniejszą modyfikację badeńskiej teorii sądu, modyfikację, która zmierza w kierunku jego arystotelesowskiej interpretacji. Lask, odchodząc od neokantowskiego immanentystycznego rozumienia przedmiotu, przyjmuje, że jest on transcendentny wobec poznania. Wyodrębnia podstawowe znaczenia prawdy w postaci par przeciwieństw: odpowiadanie prawdzie (*Wahrheitsgemäßheit*) pozostające w opozycji do przeciwieństwa prawdy (*Wahrheitswidrigkeit*), a prawdziwość (*Richtigkeit*) — fałszu (*Falschheit*), poza nimi natomiast znajduje się jeszcze źródłowo rozumiana, pozbawiona przeciwieństwa prawda sama (*Wahrheit*). Wyraźnie „aleteiczna” Laska teoria prawdy stanowi wyłom w zorientowanej zasadniczo teoriopoznawczo doktrynie szkoły.

W ostatnim rozdziale stawiam sobie za cel analizę koncepcji prawdy Brunona Bauch'a. Sąd w sensie logicznym pozostaje nadal podstawową formą strukturalną prawdy. Bauch odgranicza prawdziwość sądów faktycznych w znaczeniu niemieckiego terminu *Richtigkeit* od Prawdy w sensie podstawowym, na której oznaczenie posługuje się określeniem *Wahrheit*: pierwsza obowiązuje (*Gültigkeit*) i urzeczywistnia drugą — stanowiącą treść ważności (*Geltung*). Prawda w sensie podstawowym (*Wahrheit*) w nawiązaniu do Gottfrieda W. Leibniza (1646—1716) jest rozumiana jako konstytuująca wiedzę oraz rzeczywistość *fundamentum veritatis*. Bauch, jeżeli potraktujemy go jako przedstawiciela szkoły badeńskiej, petryfikuje badeńską koncepcję prawdy zorientowaną ontologicznie.

Praca ma z założenia charakter źródłowy. Omawiam w niej poglądy filozoficzne szkoły badeńskiej, opierając się na częściowo już wymienionych publikowanych tekstach źródłowych, jak również na komentarzach i omówieniach, które pochodzą z literatury przedmiotu. Mam na myśli opracowania: Konstantego Bakradze, Georga Danielsa, Uwego B. Glatza, Paula Goedekego, Christiana Krijnena, Artura Lieberta, Stefana Nachtsheima, Andrzeja J. Norasa, Andrzeja Przyłębskiego, Herberta Schnädelbacha, Kurta W. Zeidlera i innych. Doboru materiałów dokonuję na podstawie kryterium osobowo-przedmiotowego, to znaczy koncentruję się na pracach teoriopoznawczych wybranych filozofów. Chronologiczne uporządkowany wykaz wybranych tekstów źródłowych oraz niektórych opracowań wykorzystywanych w pracy zawiera załączona bibliografia.

Znaczenia pracy upatruję w realizacji zadania, które sobie stawiam, czyli w ukazaniu, na przykładzie pojęcia prawdy, ewolucji i przełomu w obrębie neokantyzmu badeńskiego. Ponadto podejmuję się zaprezentowania mało znanej szerszym gremiom „kompromisowej” koncepcji prawdy, koncepcji, która została wypracowana w ramach filozofii transcendentnej. Dodatkowo studium może dostarczyć częściowego opracowania pojęcia *Geltung*, stanowiącego termin techniczny niemieckiej logiki.

Prezentowana rozprawa nie wyczerpuje wszystkich zagadnień i pozostawia pole do dalszych badań. O niektórych ograniczeniach wynikających z założonego celu oraz przyjętej metody już wspomniałem. Dodać należy, że praca nie pretenduje do całościowego omówienia poglądów przedstawicieli szkoły badeńskiej, a zwłaszcza szczególnie słabo opracowanej w literaturze przed-

miotu filozofii Wilhelma Windelbanda i Brunona Bauchera. W perspektywie dalszych badań interesująco prezentuje się zagadnienie recepcji poglądów Gottloba Fregego (1848—1925) w filozofii Bauchera. Rozwinąć warto by również wzmiankowany wątek wpływu poglądów innych filozofów, na przykład Rudolfa H. Lotzego (1817—1881) i Bernarda Bolzana (1781—1848), na epistemologię szkoły badeńskiej. W kontekście filozofii neokantowskiej ciekawe byłoby również zestawienie teorii prawdy szkoły badeńskiej z poglądami szkoły marburskiej, w szczególności z Ernsta Cassirera (1874—1945) koncepcją prawdy.

Pragnę podziękować promotorowi pracy doktorskiej Profesorowi Janowi Woleńskiemu, z którego cennych wskazówek korzystałem w trakcie powstawania rozprawy. Serdecznie dziękuję również Recenzentom Profesor Elżbiecie Paczkowskiej-Łagowskiej oraz Profesorowi Andrzejowi J. Norasowi za wszystkie uwagi i sugestie wyrażone w recenzjach. Szczególne wyrazy wdzięczności za skrupulatną lekturę i wszystkie spostrzeżenia należą się także Doktorowi Sylwestrowi Dzikiemu.

Indeks osobowy

- Ajdukiewicz Kazimierz 10, 223
Arystoteles ze Satgiry 9, 29, 71, 125, 142, 144, 165, 166, 221
- Bakradze Konstanty 16, 233
Bauch Bruno 9, 14, 16, 17, 19, 85, 125, 161—211, 213—216, 218—220, 222, 223, 233, 234
Bergmann Paul 69
Bolzano Bernard 17, 135, 221
Boer Theodorus de 33
Brentano Franz 29, 221, 226
- Cassirer Ernst 17, 216, 223
Chwedeńczuk Bohdan 116, 221
Cohen Hermann 9, 201, 221
Cohn Jonas 216
- Daniels Georg 16, 28, 221
Descartes René 69, 70, 224, 227
Dziki Sylwester 17
- Eisler Rudolf 11, 221
Elzenberg Henryk 81, 221
- Fichte Johann Gottlieb 13, 19, 218, 226
Frege Gottlob 17, 164, 176—178, 182, 184, 216, 221, 225, 226
- Geyser Joseph 161, 221
Glatz Uwe B. 16, 121, 122, 127, 139, 221
- Goedeke Paul 16, 19, 20—25, 30, 40—44, 54, 82, 83, 108, 110, 119, 122—134, 140, 141, 150, 154, 161, 182, 190, 192, 221
- Hartmann Nicolai 216
Hegel Georg Wilhelm Friedrich 19, 161
Heidegger Martin 29, 91, 221, 223, 226
Herrschaft Lutz 24, 28, 35, 42, 221
Hessen Sergiusz 10
Holzamer Johannes Karl 81, 84—86, 113, 221
Holzhey Helmut 24, 35, 36, 66, 85, 95, 100, 106, 121, 151, 155, 173, 185, 221, 222
Hönigswald Richard 183, 223, 224
Hume David 56
Husserl Edmund 14, 135, 179, 221, 223, 226, 227
- Ingarden Roman 34, 222
- James William 13, 116, 222
- Kant Immanuel 9, 10, 13, 18, 29, 30, 32—34, 71, 119, 122, 123, 129, 140, 151, 154, 161, 171, 178, 205, 217, 219, 220—222, 225—227

- Kozłowski Władysław Mieczysław 10, 222
- Kraus Otto 29
- Kries Johannes von 56
- Krijnen Christian 16, 30, 33, 63, 68—71, 85, 87, 88, 95, 100, 186, 222
- Kubalica Tomasz 43, 46, 222, 225
- Lapp Alois 94
- Lask Emil 9, 13—15, 19, 42, 58, 74, 119—159, 161, 177, 204, 213—215, 218, 219, 221, 222, 224, 225—227, 233, 234
- Leibniz Gottfried Wilhelm 16, 164, 177, 190, 214
- Liebert Artur 16, 42, 222
- Lotze Rudolph Hermann 10, 17, 19, 43, 87, 154, 167, 178, 222, 226
- Łaciak Piotr 46
- Michalski Krzysztof 90
- Misch Georg 43, 222
- Münsterberg Hugo 216
- Nachtsheim Stefan 16, 121, 127, 128, 152, 154, 158, 222
- Natorp Paul 200
- Nietzsche Friedrich Wilhelm 19, 226
- Noras Andrzej J. 13, 16, 17, 19, 119, 152, 154, 200, 201, 222, 225
- Paczkowska-Łagowska Elżbieta 17, 70, 226
- Palagyi Melchior 145
- Platon 209
- Porta Mario Ariel González 166, 167, 177, 191, 222
- Prauss Gerold 33
- Przyłębski Andrzej 16, 62, 64, 65, 77, 222, 226
- Rickert Heinrich 9, 13—15, 19, 42, 44, 53—117, 122, 124, 173, 174, 177, 178, 193, 213—215, 217—222, 226, 227, 233, 234
- Royce Jozjasz 46
- Röd Wolfgang 24, 35, 66, 95, 100, 106, 121, 151, 155, 173, 221
- Russell Bertrand Arthur W. 13, 117
- Scheler Max 216
- Schlotter Sven 176, 184, 222
- Schnädelbach Herbert 16, 43, 85, 110, 222
- Schopenhauer Arthur 19
- Sigwart Christoph 68, 71, 218
- Spencer Herbert 47
- Szyszkowska Maria 200, 222
- Tugendhat Ernst 90, 223, 227
- Twardowski Kazimierz 12, 13, 69, 70, 117, 188, 215, 226, 227
- Vaihinger Hans 14
- Wallis Mieczysław 10
- Wieczorek Krzysztof 98, 106, 223
- Windelband Wilhelm 9, 13, 14, 17, 19, 20—45, 55, 60, 69, 124, 126, 177, 201, 213, 215, 217—220, 225, 233, 234
- Woleński Jan 10—12, 17, 184, 223, 227
- Wolff Christian 71
- Wundt Wilhelm 71
- Zeidler Kurt Walter 16, 183—185, 223, 227
- Zocher Rudolf 227

Tomasz Kubalica

Primacy of practical reason in the logic Theory of truth of Neo-Kantian Baden School

S u m m a r y

This present work is a historical analysis of the notion of truth understood as the main epistemic value. The Baden School's views on truth are presented as gradually developing from strictly epistemological conceptions towards distinctly ontological ones. In the times of the emancipation of new sciences the focus on epistemology was an attempt to provide philosophy with its own place in human knowledge. The ontological turn followed the growth of interest in the way cognition refers to reality.

The work consists of four chapters which present in the historically-philosophical order the views of selected members of the Baden School: Wilhelm Windelband, Heinrich Rickert, Emil Lask and Bruno Bauch. Each of the chapters follows what is assumed to be a set of fundamental problems in the theory of truth.

Tomasz Kubalica

Der Primat der praktischen Vernunft in der Logik Die Wahrheitstheorie der Badischen Schule des Neukantianismus

Zusammenfassung

Die Arbeit hat die geschichtliche Analyse des Begriffs der Wahrheit zur Aufgabe, die als ein Hauptwert der Erkenntnis verstanden wird. Die Badische Wahrheitstheorie hat sich von einem erkenntnistheoretischen Gedanken zu einer „ontologisierten“ Auffassung entwickelt. Die Konzentration auf die Epistemologie im Anfangsstadium dieser Schule war eine Reaktion auf die Emanzipation der neuauftretenden wissenschaftlichen Bereiche wie Psychologie und Soziologie, gegenüber denen sich die Philosophie ihren Platz suchen musste. Für eine Wendung hin zur Ontologie hat das zunehmende Interesse für die Beziehung des Erkennens zur Wirklichkeit gesorgt.

Die Abhandlung besteht aus vier Teilen, die die Ansichten ausgewählter Vertreter der Badischen Schule zur Wahrheitstheorie in philosophie-geschichtlicher Reihenfolge darstellen: Wilhelm Windelband, Heinrich Rickert, Emil Lask und Bruno Bauch. Der vorausgesetzte Katalog der philosophischen Probleme der Wahrheitstheorie bestimmt den Inhalt der jeweiligen Kapitel dieser Arbeit.

Redaktor: Małgorzata Poglódek
Projekt okładki: Paulina Tomaszewska-Cieply
Redaktor techniczny: Barbara Arenhövel
Korektor: Beata Klyta

Copyright © 2009 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-1889-9

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 14,75. Ark. wyd. 14,5.
Papier offset. kl. III, 90 g Cena 22 zł

Łamanie: Pracownia Składu Komputerowego
Wydawnictwa Uniwersytetu Śląskiego
Druk i oprawa: SOWA Sp. z o.o.
ul. Hrubieszowska 6a, 01-209 Warszawa